

стать ключом к долгой и полноценной жизни, что характеризует важность данного направления в ежедневной практике каждого человека. Призыв к системному подходу: здоровье нации – не личный выбор, а задача государства и каждого человека.

Л и т е р а т у р а

1. Кузнецова, И. А. Здоровый образ жизни: концепция и реализация / И. А. Кузнецова. – М. : Науч. мир, 2021. – 250 с.
2. Сидорова, Т. В. Влияние физической активности на здоровье человека / Т. В. Сидорова. – СПб. : Политехника, 2020. — 180 с.
3. Петров, А. Л. Психология здоровья: психоэмоциональное благополучие / А. Л. Петров. – Екатеринбург : Урал, 2019. – 210 с.
4. Иванова, О. Е. Питание и здоровье: новые подходы / О. Е. Иванова. – Казань : Гельветика, 2022. – 220 с.
5. Смирнова, Н. А. Социальные аспекты здорового образа жизни / Н. А. Смирнова. – Новосибирск : Сибир. обозрение, 2019. – 195 с.

УДК 37.091.33-057.874-056.45

УВАГА ДА АДОРАННЫХ ВУЧНЯЎ

В. А. Дзешча

Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны», Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік В. А. Ляшчынская

У артыкуле ўвага скіравана да наяўнасці адораных вучняў у калектыве класа; на аснове выяўленых прыкмет, асаблівасцей адораных дзяцей кожны настаўнік беларускай мовы шукае шляхі і спосабы навучання, адным з якіх з’яўляецца дыферэнцыраванае навучанне.

Ключавыя словы: вучань, адораныя вучні, прыкметы адоранасці, дыферэнцыраванае навучанне.

ATTENTION TO GIFTED STUDENTS

V. A. Descha

Francysk Skaryna Gomel State University, Republic of Belarus

Scientific supervisor V. A. Leshchinskay

The article focuses on the presence of gifted students in the class team; based on the identified signs and characteristics of gifted children, every teacher of the Belarusian language is looking for ways and methods of teaching, one of which is differentiated learning.

Keywords: student, gifted students, signs of giftedness, differentiated learning.

Творчыя здольнасці – дар прыроды. Распаўсюджана меркаванне, што калі чалавеку дадзены дар, то ён нікуды не дзенецца, не знікне і абавязкова дзесьці выявіцца. Ёсць нават прымаўка “Талент заўжды праб’ецца”. Аднак даследаванні абвяргаюць гэты пункт гледжання. Адоранасць існуе толькі ў пастаянным руху: або развіваецца, або згасае. Ясна, што не кожны стане вялікім, але кожны мае магчымасць развівацца.

Статыстыка сцвярджае, што толькі каля 4 % дзяцей з’яўляюцца адоранымі, таму адразу варта заўважыць, што размова хутчэй пойдзе аб рабоце са здольнымі дзецьмі ва ўмовах агульнаадукацыйнай масавай школы.

Пры навучанні ў школе настаўнікі павінны ўлічваць, што вучні кожнага класа адрозніваюцца паводле сваіх разумовых, фізічных, псіхалагічных дадзеных. Лічыцца, што няма абсалютна аднолькавых дзяцей. Гэта патрабуе спецыяльнай падрыхтоўкі, дыферэнцыяцыі ў арганізацыі працы на ўроках і пазаўрочных мерапрыемствах з улікам ступені падрыхтаванасці да навучання дзяцей увогуле і адораных дзяцей у прыватнасці.

Адоранасць можна разглядаць з розных пазіцый. Калі прытрымлівацца псіхафізіялагічнага пункту гледжання, то трэба прызнаць адносную рэдкасць гэтай з'явы. З другога боку, зыходзячы з гуманнасці педагогікі, неабходна прынаць патэнцыйную адоранасць кожнага дзіцяці.

В. Штэрн, адзін з выбітных псіхолагаў XX ст., прапануе наступнае вызначэнне адоранасці: “агульная здольнасць свядома накіраваць сваё мысленне на новыя патрабаванні”, ці агульная разумовая здольнасць прыстасавання да новых задач і ўмоў жыцця [1, с. 65]. Даследчык падкрэслівае, што прыкмета прыстасавання вылучае адораных з іх залежнасцю дзеянняў ад знешніх умоў і адрознівае ад геніяльных, што вызначаюцца самаадвольнай творчасцю. Разумова адораны той, хто лёгка прыстасоўваецца да новых патрабаванняў у розных умовах і ў розных напрамках.

У аснове педагогічнай праблемы адоранасці ляжыць пазнавальная дзейнасць дзіцяці. Адораныя дзеці – гэта зорачкі на школьным небасхіле. Яны маюць шэраг асаблівасцей: дапытлівыя, настойлівыя ў пошуку адказаў, часта задаюць глыбокія пытанні, схільныя да разважанняў, адрозніваюцца добрай памяццю. Адораныя дзеці адрозніваюцца шырынёй ўспрымання свету, вострым адчуваннем таго, што адбываецца вакол, мозг адораных дзяцей знаходзіцца ў пастаяннай працы, у іх добра развіта маўленне, яны гэтак жа валодаюць вялікім слоўніковым запасам, з задавальненнем займаюцца рашэннем складаных задач, не церпяць умяшання і навязвання ім гатовых адказаў. Многія адораныя дзеці маюць матэматычны склад мыслення, яны могуць доўгі час канцэнтраваць увагу на адной праблеме або задачы, умеюць вучыцца, валодаюць навучальнымі навыкамі і навучальнымі ўменнямі. У адораных дзяцей павышана схільнасць да разумовай дзейнасці, такія дзеці шмат чытаюць, ім ўласцівая высокая арганізаванасць і, як вынік арганізаванасці, самаўпэўненасць. Яны вельмі адчувальныя і схільныя да гульнёвой дзейнасці, да фантазій, яны гэтак жа добра ўспрымаюць гумар, але ім не хапае эмацыйнасці, вельмі часта ім ўласціва пачуццё страху, незадаволенасці сабой. Такім чынам, адораныя дзеці ўсведамляюць усе этапы вучэбна-пазнавальнай дзейнасці.

Характэрнымі асаблівасцямі, асноўнымі адрозненнямі адораных дзяцей з'яўляюцца выдатная памяць, незвычайная ўважлівасць, дапытлівасць, імкненне да спасціжэння новага і больш высокая хуткасць мыслення, ці, як адзначае Ж. Піяжэ, для іх “мозгу гэтак жа натуральна вучыцца, як для лёгкіх дыхаць” [2, с. 526]. Адораных дзяцей ужо ў раннім узросце адрознівае здольнасць да абстрактнага мыслення, а таксама ўменне прасочваць прычынна-выніковыя сувязі і класіфікаваць інфармацыю. Акрамя таго, адораныя дзеці часам пакутуюць ад некаторага сацыяльнага непрымання іх з боку аднагодкаў, а гэта развівае ў іх негатыўнае ўспрыманне саміх сябе.

Адоранасць у асноўным вызначаецца трыма фактарамі: апераджальным развіццём пазнання, псіхалагічным развіццём і фізічнымі дадзенымі. Для адораных дзяцей характэрная даволі стандартная сітуацыя, калі ў гутарках яны безапеляцыйна перарываюць суразмоўцы, папраўляюць яго, дэманструючы свае ўласныя веды, а часам нават ператвараючы іншых дзяцей аб'ектам кпінаў. Гэта здараецца па прычыне таго, што яны ўжо ведаюць адказ, спяшаюцца яго абвясціць, схопліваюць

думкі на ляту. Суразмоўца, якога перабіваюць, натуральна, адчувае пагрозу або схаваны выклік. Таварышам здаецца, што той ці іншы “разумнік” хоча вылучыцца на іх фоне. У выніку адораныя дзеці натыкаюцца на адчужэнне, непрыманне.

Задача настаўніка – убачыць, выдзеліць адораных дзяцей і дапамагчы ім рэалізавацца. Сённяшняя рэчаіснасць вызначае перад школай праблему падрыхтоўкі самастойных, здольных да самаадукацыі, адказных, валодаючых камунікатыўнымі навукамі грамадзян. “Выхаваць грамадзяніна-патрыёта, адухоўленага ідэаламі добра і сацыяльнай справядлівасці, здольнага дзейнічаць і ствараць у імя Айчыны”, – так вызначыў асноўную задачу дзяржаўнай палітыкі ў вобласці выхавання Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Г. Лукашэнка.

І тут вырашальным фактарам з’яўляецца стратэгія работы настаўніка з высокаматываванымі вучнямі: будучымі вучонымі, кіраўнікамі, лідэрамі.

Традыцыйная школьная дыягностыка дае карціну знешняй паспяховасці, але не служыць паказчыкам вызначэння адораных дзяцей, што патрабуе дадатковых псіхалагічных даследаванняў. У выніку настаўнік ажыццяўляе больш тонкі індывідуальны падыход, раскрывае і развівае схаваны асобасны патэнцыял вучняў. Асноўная місія настаўніка – развіццё асобы дзіцяці, імкненне да больш поўнай самарэалізацыі яго асобнага патэнцыялу. Настаўнік “вырошчвае” здольнасці кожнага канкрэтнага вучня, прапаноўваючы яму сістэму праз падрыхтоўку да ўдзелу ў школьных, акруговых, гарадскіх турах прадметных алімпіяд, правядзенні прадметных тыдняў.

Асаблівая роля надаецца дыферэнцыраванаму навучанню, пад якім разумеюць розныя віды і формы працы для розных груп вучняў, ці настаўнік кіруецца індывідуальным падыходам да кожнага вучня. Дыферэнцыраваная арганізацыя вучэбнай дзейнасці на ўроках беларускай мовы, з аднаго боку, ўлічвае ўзровень разумовага развіцця, псіхалагічныя асаблівасці вучняў; з другога боку, пад увагу прымаюцца індывідуальныя запыты асобы, яе магчымасці і інтарэсы ў авалодванні беларускай мовай.

Сістэматычнае прымяненне розных форм дыферэнцыяцыі на ўроках беларускай мовы дае магчымасць вучням адчуваць сябе камфортна на ўроку, павышае цікавасць да навучання, дапамагае справіцца з рашэннем вучэбных задач усім і кожнаму вучню.

Арганізацыя такой працы можа праходзіць у некалькі этапаў:

1) вывучэнне індывідуальных асаблівасцей вучняў – фізічных, псіхалагічных, асобасных, у тым ліку асаблівасцей разумовай дзейнасці, і нават умоў жыцця ў сям’і;

2) выдзяленне груп вучняў, якія адрозніваюцца розным узроўнем засваення матэрыялу на дадзены момант, узроўнем працаздольнасці і тэмпам працы, асаблівасцямі ўспрымання, памяці, мыслення;

3) падрыхтоўка дыферэнцыраваных заданняў, якія ўключаюць розныя прыёмы, каб дапамагчы кожнаму самастойна справіцца з заданнем з магчымым павілічэннем аб’ёму і/ці складанасці задання;

4) пастаянны кантроль за вынікамі работы вучняў, у адпаведнасці з якімі змяняецца характар дыферэнцыраваных заданняў.

Клас вучняў лепш падзяліць на 3 групы: 1) вучні, якія патрабуюць пастаяннага дапамогі; 2) вучні, якія могуць справіцца самастойна; 3) вучні, якія спраўляюцца самі за кароткі час і могуць аказаць дапамогу іншым.

Галоўная задача настаўніка – падрыхтаваць матэрыял паводле вызначаных этапаў работы і адабраць заданні рознай складанасці.

Такім чынам, вызначыўшы адораных вучняў у класе, настаўнік шукае найбольш эфектыўныя спосабы навучання, у ліку якіх выдзяляецца дыферэнцыраванае навучанне на ўроках беларускай мовы, арганізацыя якога, па-першае, стварае матывацыю да навучання, улічвае індывідуальныя асаблівасці вучняў і дазваляе кожнаму атрымаць неабходныя веды, выпрацаваць навыкі і ўменні.

Л і т а р а т у р а

1. Штерн, В. Умственная одаренность : Психологические методы испытания умственной одаренности в их применении к детям школьного возраста : [Пер. с нем.] / В. Штерн. – СПб. : Союз, 1997. – 124 с.
2. Пиаже, Ж. Речь и мышление ребенка / сост. ; новая ред. пер. с фр. ; коммент. В. А. Лукова, В. А. Лукова. – М. : Педагогика-Пресс, 1994. – 526 с.